

Fosztó László

Colecție de studii despre romii din România

FOSZTÓ LÁSZLÓ

**COLECȚIE DE STUDII
DESPRE ROMII
DIN ROMÂNIA**

EDITURA
INSTITUTULUI PENTRU
STUDIAREA PROBLEMELOR
MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

KRITERION

Cluj-Napoca, 2009

Titlu: *Colecție de studii despre romii din România*

Autor: Fosztó László

Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale

Editura Kriterion

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

FOSZTÓ LÁSZLÓ

Colecții de studii despre romii din România / Fosztó László. –
Cluj-Napoca : Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale : Kriterion, 2009

Bibliogr.

ISBN 978-606-92223-4-8

ISBN 978-973-26-0969-9

323.1(=214.58)(498)

Coordonator serie: Horváth István, Jakab Albert Zsolt

Lector: Marian-Viorel Anăstăsoaie

Traduceri: László Noémi (introducere și capitolul 1), Alexandra Tătăran (capitolele 2, 3, 4 și 7), Nastasă-Kovács Annamária (capitolele 5 și 6)

Corectură: Anca Lucia Sârbu

Design: Könczey Elemér

Tehnoredactare: Sütő Ferenc

Tipar: IDEA și GLORIA, Cluj-Napoca

© Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale

Cartea a apărut cu sprijinul:

ADMINISTRAȚIA
FONDULUI CULTURAL
NAȚIONAL

Guvernul României și ISPMN nu își asumă responsabilitatea pentru conținutul studiilor. Răspunderea asupra conținutului opiniilor exprimate revine în exclusivitate autorilor.

Cuprins

Prefață (<i>Marian Viorel Anăstăsoaie</i>)	8
Introducere. Contextul politico-economic global al mișcărilor identitare ale romilor	11
1. Introducere	11
2. Considerații teoretice	12
2.1. Antropologia și sistemul mondial	12
2.2. Reînnoirea contemporană a etnicității	14
2.3. Diferențele culturale și statul modern	20
3. O tipologie a mișcărilor din rândul romilor	25
4. Planul volumului	31
Bibliografie	33
Capitolul 1. Începuturile mișcării naționale în rândul romilor: Există o conștiință națională a țiganilor?	37
1. Introducere	37
2. Națiune și recunoaștere	38
3. Naționalism cultural	39
3.1. Polemica	40
3.2. Scrisori trimise la <i>Nationalities Papers</i>	44
4. Luptă împotriva rasismului și afirmarea identității paneuropene	50
5. Încheiere	54
Bibliografie	54
Anexa I	57
Anexa II	58
Capitolul 2. România: reprezentări, politici publice și proiecte politice	64
1. Introducere	64
2. Reprezentări	66
2.1. Reprezentarea experienței istorice a romilor	68
2.2. Reprezentări postcomuniste	73
3. Studii de caz	76
3.1. Romii în comunitățile locale din Transilvania	77
3.2. Studiu de caz media	81
4. Concluzii	84
Bibliografie	86

Capitolul 3. Geneza sferei publice postsocialiste: xenofobie în revoluția română din decembrie 1989	89
1. Introducere: tiranul, teroriștii și „elementele subversive”	89
2. Cercetarea anterioară	90
3. Străinii în miturile revoluției	92
3.1. Un țigan tătar	95
3.2. „Nu a fost tătar!”	98
3.3. Exorcizare prin exotizare	100
4. Concluzii: „Deșteaptă-te, române!”	102
Bibliografie	103
Capitolul 4. Transformarea sferei publice postsocialiste: o analiza a unor evenimente mass-media legate de romii din România	105
1. Introducere	105
2. Regii țiganilor	107
3. Evenimente mass-media	112
3.1. Încoronarea unui rege ortodox	113
3.2. Nunta Anei Maria Cioabă	117
4. Reflecții	121
Bibliografie	126
Capitolul 5. Anxietate și stigmat: conviețuire între țiganii și maghiarii dintr-un sat din Secuime	132
1. Introducere	133
2. Studii de comunitate și studii despre relații interetnice	134
3. Așezarea și împrejurimile	137
3.1. Cadrul economic	138
3.2. Situația demografică și politico-administrativă	139
4. Istoria relației interetnice	142
4.1. Recensămintele	142
4.2. Memoria	145
5. Ordinea interacțiunilor	150
5.1. Satul și ulița țiganilor	150
5.2. Stigmatul	151
5.3. A trăi purtând stigmatul	154
6. Identități locale	157
7. Sinteză	159
Bibliografie	161
Anexe	164

Capitolul 6. Comunicarea convertirii: reflectări asupra schimbărilor religioase în cazul romilor convertiți la pentecostalism	167
1. Introducere	167
2. Convertirea religioasă: transformarea persoanei morale și comunicarea rituală	169
3. Mărturia convertirii, inimi curate, gesturi frățești și alte semne făcute în public	176
3.1. Daniel	177
3.2. Rozalia	182
3.3. Citind Evanghelia și născându-te din nou: Ioan 3:4–7 într-o comunitate de romi	187
4. Sinceritate	192
5. Frații	199
6. Concluzii	201
Bibliografie	204
Capitolul 7. Revitalizarea ritualurilor divergente în Europa de Est: cazul romilor și al gadjiilor într-un sat transilvănean	209
1. Introducere	209
2. Sfântul Duh ca sursă de mobilizare	212
2.1. Conferință destinală	213
2.2. O mărturie cu referință la Geneză 9: 20–25	217
3. Zilele Satului	222
4. Concluzie: Națiune în sat / Duh în inimă	225
Bibliografie	228
Sursa studiilor	230

Prefață

Publicarea unei noi cărți despre romi reprezintă un pariu riscant în România, unde aproape fiecare gadjo (nerom) crede că știe suficient despre aceștia pentru a se putea proclama expert în problemele romilor. Cum ar putea o carte să busculeze atâtea idei fixe, certitudini discriminatorii și exotisme seculare referitoare la romi, care circulă în discursul public din această țară?

Cartea de față reprezintă o încercare ambițioasă, prima de acest gen în România, de a utiliza teorii și instrumente ale antropologiei sociale pentru a oferi o serie de analize ale relațiilor dintre gadje și romi inspirate din abordarea antropologului american George Marcus, cea a etnografiei multi-poziționale (*multi-sited ethnography*). Această perspectivă nu înseamnă numai a face cercetare de teren în mai multe locuri, ci presupune o perspectivă teoretică asupra raporturilor dintre local și global în analiza diverselor fenomene sociale, în acest caz, cel al proceselor de mobilizare etnică a romilor.

Indiferent de tradițiile în care a apărut ca disciplină, antropologia a făcut din local topos-ul și emblema disciplinei în dezvoltarea ei ca știință umană. Bronislaw Malinowski a fost cel care, cu un talent literar deosebit și cu o carismă ieșită din comun ca profesor și mentor, a consolidat și a consacrat experiența cercetării de teren, prin care antropologul, printr-un contact zilnic și îndelungat cu membrii unei comunități umane, reușește să pătrundă sensul și logica „imponderabilității vieții cotidiene”. Cum se poate construi însă pe această bază atât de restrânsă o știință comparativă a omului a fost dificultatea majoră care a însoțit antropologia de-a lungul dezvoltării ei. Diverse soluții au fost propuse, printre cele mai proeminente numărându-se culturalismul american și structural-funcționalismul britanic. Doar începând cu anii '60 ai secolului trecut, statutul localului a fost chestionat și problematizat mai ales de antropologia de inspirație marxistă, care se interesa de impactul colonialismului, al relațiilor capitaliste asupra diferitelor comunități dominate sau pe cale de a se elibera de colonialismul european. Eric Wolf, Sidney Mintz, Claude Meillassoux, printre alții, au contribuit la evidențierea articulațiilor complexe între relații

sociale concrete, localizate și procese economice și politice mai largi. Globalizarea a devenit, după sfârșitul Războiului Rece, noua mantra a antropologiei, ceea ce a condus la o regândire a demersului antropologic într-o lume în care raporturile la distanță, mobilitatea persoanelor și a bunurilor, rapiditatea comunicării sunt într-o continuă accelerare. Mai mult, noi arhitecturi politice supra și transnaționale au adus în discuție hegemonia categoriei statului ca ultimă formă a organizării politice.

Situația romilor ca diasporă transnațională, fără stat, a devenit un caz interesant pentru a explora noile reorganizări politice la nivel mondial. Fosztó ne introduce în dezbaterile pasionante legate de modelele de identitate politică a romilor. El arată foarte bine care sunt dificultățile construirii unui model transnațional al națiunii romilor.

Meritele cărții sunt multiple. În primul rând, ea pune la dispoziția cititorilor din România texte publicate în limbi străine pentru un public academic restrâns. Consolidarea unei literaturi analitice cu baze empirice despre romi este imperioasă la noi, pentru a putea contrabalansa superficialitatea, rasismul și ignoranța atâtor reprezentări despre romi. În al doilea rând, lucrarea avansează un cadru teoretic care își propune și reușește într-o mare măsură să dea seama de articulațiile între nivelul localizat al relațiilor inter și intra-comunitare și procese de la niveluri superioare, respectiv cel național și cel internațional. Partea cea mai solidă a cărții este însă și cea mai etnografică, acolo unde Fosztó cercetează transformările aduse de religia penticostală în rândul unor comunități de romi. El arată convingător cum aceste noi practici religioase de vocație universalistă reușesc să ofere cu mai mare succes modele identitare și de sociabilitate pentru romi decât modelul clasic de mobilizare etnică. În plus, penticostalismul pare să ofere strategii mai eficiente de ieșire din stigmatul etnic de care suferă romii. Marea întrebare rămâne însă cum vor reuși noile identități religioase să mobilizeze politic în asemenea măsură, încât să conteste modelele paternaliste și dominatoare impuse de majoritatea română, respectiv maghiară în Transilvania.

Biografia autorului este importantă pentru a înțelege perspectiva în care au fost scrise aceste texte, care jalonează parcursul intelectual al acestuia în ultimii zece ani. Născut în Sfântu Gheorghe, format în etnografie la Cluj-Napoca, în sociologie la Budapesta și în antropologie socială la Institutul Max Planck de Antropologie Socială din Halle (Germania), Fosztó domină cu ușurință teoriile clasice și actuale din sociologie și antropologie. În diverse cercetări de teren efectuate în Transilvania, autorul și-a putut

antrena și afina sensibilitatea etnografică, dublată întotdeauna de o pronunțată înclinare spre formalizare teoretică. Cred că nu ar fi exagerat să atrag atenția că statutul lui de minoritar etnic i-a putut servi în demersurile sale de a cerceta o altă minoritate etnică și de a înțelege modurile în care operează modelele de mobilizare etnică și reacțiile la acestea din partea majorității. Ceea ce impresionează însă, dincolo de meritele analitice remarcabile, în unele dintre aceste texte este o perspectivă etică centrată pe valoarea dialogului și a comunicării pentru dezarmarea conflictelor, fără a cădea totuși pradă iluziei comunicării transparente. Din textele următoare învățăm că comunicarea este plină de obstacole, de deturnări, dar autorul reușește să ne facă să simțim plăcerea dezbaterilor și a dialogului, pe care o resimțeau subiecții studiilor de teren. Pe un plan mai amplu, analizele lui cu privire la sfera publică postdecembristă arată excesele și derapajele unei prese libere, dar el vede în această libertate posibilitatea contracarării reprezentărilor discriminatorii cu privire la romi prin dezbateri critice.

Am acceptat cu bucurie să fiu asociat cu publicarea acestui prim volum în română al lui László Fosztó, ocazie pentru mine de a marca o prietenie care mi-a adus, printre altele, atâtea momente plăcute și fructuoase de schimburi intelectuale. Sunt convins că cititorii acestui volum vor profita din plin de generozitatea de idei și observații remarcabile pe care acesta o conține și vor descoperi un autor pe viitor incontornabil în dezbaterile și analizele legate de comunitățile de romi din România și în cele referitoare la relațiile interetnice și interconfesionale din această țară.

Marian Viorel Anăstăsoaie
Cluj-Napoca, 16 noiembrie 2009

Cărțile Editurii ISPMN

FLECK Gábor – SZUHAY Péter (ed.) (2008) *Cu un pas mai aproape. Altfel de imagini despre romi din România.*

Cluj-Napoca: Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale
ISBN 978-973-0-06147-5

HORVÁTH István – TÓDOR Erika Mária (ed.) (2008) *O evaluare a politicilor de producere a bilingvismului. Studii elaborate pe baza prezentărilor din cadrul conferinței de la Miercurea-Ciuc, 12–13 iunie 2008.*

Cluj-Napoca: Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale–Editura Limes
ISBN 978-973-726-359-9

Petre PETCUȚ (ed.) (2009) *Rromii din România. Documente I*

Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale–Kriterion

ISBN 978-606-92223-0-0 / ISBN 978-973-26-0958-3

Vol. I

ISBN 978-606-92223-1-7 / ISBN 978-973-26-0960-6

KISS Tamás – FOSZTÓ László – FLECK Gábor (ed.) (2009) *Incluziune și excluziune. Studii de caz asupra minorităților de romi din România.*

Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale–Kriterion

ISBN 978-606-92223-2-4 / ISBN 978-973-26-0959-0

KISS Tamás (2009) *Perspectivă administrativă? O analiză comparativă a discursului demografic maghiar din România.*

Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale–Kriterion

ISBN 978-606-92223-3-1 / ISBN 978-973-26-0970-5

JAKAB Albert Zsolt – PETI Lehel (ed.) (2009) *Procese și contexte social-identitare la minoritățile din România.*

Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale–Kriterion

ISBN 978-606-92223-5-5 / ISBN 978-973-26-0971-2

JAKAB Albert Zsolt – PETI Lehel (ed.) (2009) *Folyamatok és léhelyzetek – kisebbségek Romániában.*

Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale–Kriterion

ISBN 978-606-92223-6-2 / ISBN 978-973-26-0972-9